

Примерен протокол/алгоритъм за реакция при съмнение за насилие над дете

Съдържа:

1. **Индикативен списък за съмнение за насилие** - това е инструмент за разпознаване – *"кога трябва да се усъмня"*
2. **Протокол за вътрешна реакция при съмнение за насилие** - *"кой, кога, какво прави"* вътре в институцията – училище, детска градина, болница и др.
3. **Къде да сигнализираме** – контактна информация за телефони и

1. Индикативен списък за съмнение за насилие

Този списък съдържа **групирани признаци**, които могат да **подскажат възможно насилие**, дори без **доказателства**¹. Разделени са по тип:

ВИДОВЕ НАСИЛИЕ И ИНДИКАТОРИ

Първата крачка, за да помогнем на малтретираните деца е да се научим да разпознаваме белезите и признаците на насилието над деца. Всяко дете, на всякаква възраст може да стане обект на телесно наказание / насилие.

ИНДИКАТОРИ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ

Физически Индикатор:	
1.	Необясними счупвания, ожулвания, разкъсани рани;
2.	Затруднено ходене, държане на краиците и/или тялото в необичайна поза;
3.	Необясними изгаряния (особено от цигара, изгаряния с формата на ръкавица, на чорап);
4.	Необясними хематоми (кръвоизливи и кръвонасядания), отоци и подутини;
5.	Следи от хапане.
6.	Има контузии, или други характерни белези след отсъствие от училището.
Поведенчески Индикатор:	
1.	Говори за себе си, че е лошо и заслужава наказание;
2.	Самонараняване;
3.	Детето играе агресивно и често наранява връстниците си;
4.	Лежи или седи притихнало, изучавайки обкръжението;
5.	Празно или студено вторачване;
6.	Отговаря едностранно на задаваните въпроси, винаги е резервирано, като ,че ли се готви да се случи нещо лошо;
7.	Прекалена отстъпчивост и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
8.	Страх да се прибере в къщи, Пристига в училището или при други мероприятия рано,като остава до късно и не иска да се върне в къщи.
9.	При контакт с възрастен детето става неспокойно, «Свива се»;
10.	Носи покриващи цялото тяло дрехи, независимо от сезона и температурата;
11.	Разстройва се, когато плаче друго дете.
12.	Показва внезапни промени в поведението или в успеха в училището.
13.	Не е получило помощ за физически и медицински проблеми, за които са били уведомени родителите.

¹ Списъкът е част от „МОЕТО ЛИЧНО ТЯЛО - УВАЖЕНИЕ И СЕБЕУВАЖЕНИЕ“, Практически наръчник за учители, автор: Екатерина Велева и екип на фондация П.У.Л.С., 2018, https://www.pulsfoundation.org/images/biblio/PULS_HANDBOOK_BG_FINAL.pdf

14.	Проявява трудности с усвояването на учебния материал (или трудности при съсредоточаването му), които не се дължат на конкретни органически или психологични причини.
15.	Лишено е от родителски контрол или свръх контролирано
16.	Прекалено много отстъпва или проявява пасивност

ИНДИКАТОРИ ЗА ЕМОЦИОНАЛНО НАСИЛИЕ

Физически Индикатор:	
1.	Влошаване на здравословното състояние;
2.	Изоставане във физическото развитие и емоционално (психическо) развитие;
3.	Разстройства на речта;
4.	Значителна промяна на апетита;
5.	Значителна промяна в теглото.
Поведенчески Индикатор:	
1.	Смучене на пръсти, поклащане;
2.	Детето може да стане затворено и изолирано, да отказва контакти с други деца и да отбягва възрастните;
3.	Агресивно поведение или поведение, насочено към привличане на внимание напр. упорито непослушание, умишлено цапане, подмокряне, агресивност към други деца;
4.	Нарушения на съня;
5.	Бягане или криене;
6.	Неучастие в заниманията - намален интерес към игрите и занятията;
7.	Самонараняване;
8.	Правило е опити за самоубийство;
9.	Проявява поведение на «голям» (прави се на «родител» на други деца) или «детински» (ритмични движения или удряне на главата).
10.	Злоупотреба с алкохол или наркотици;
11.	Прояви на отклоняващо се поведение, като прекалена отстъпчивост или претенциозност, прекалена пасивност или агресивност.;
12.	Детето настоява да носи постоянно костюм на герой – Батман, Супермен и др.
13.	Споменава липсата на връзка с родителите /родителя.

ИНДИКАТОРИ ЗА ПРЕНЕБРЕГВАНЕ (НЕГЛИЖИРАНЕ)

Физически Индикатор:	
1.	Детето живее само или без възрастен;
2.	Липса на контрол от страна на възрастен;
3.	Неподходящо за сезона облекло;
4.	Облекло, което е мръсно или не добре изпрано (почистено);
5.	Занижена хигиена – мръсни нокти, сплъстена коса;
6.	Уморен, отпаднал външен вид;
7.	Измършавял, изпит вид;
8.	Липса на адекватни медицински грижи.
Поведенчески Индикатор:	
1.	Постоянно непослушно, неподчиняемо дете;
2.	Заспиване по време на занятие;
3.	Няма необходимите медицински или зъболекарски грижи, имунизации или очила за гледане;
4.	Постоянно е мръсно и мирише лошо;
5.	Няма достатъчно дрехи за съответните сезони.
6.	Краде храна и/или проси храна от непознати;
7.	Често е „отнесено” в мислите си;

8.	Отсъства често от училището;
9.	Разрушително поведение, използва спиртни напитки и други вещества (наркотици).;
10.	Декларира, че няма никого в къщи, за да се грижи за него;
11.	Отпадане от детската градина/училище (без обективни причини).

ИНДИКАТОРИ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ

Физически Индикатор:	
1.	Скъсано или изцапано с кръв бельо;
2.	Болка или сърбеж в гениталната област;
3.	Затруднено ходене или седене;
4.	Хематоми или кръвене от външните гениталии;
5.	Полово предавани болести;
6.	Психосоматични симптоми – болки в стомаха, главоболие, разстройства на съня и апетита;
7.	Чести уринарни инфекции;
8.	Енкопреза (изпускане по голяма нужда) или енуреза (изпускане по малка нужда);
9.	Затруднено ходене по малка или голяма нужда;
10.	Бременност
Поведенчески Индикатор:	
1.	Затвореност или постоянна депресия;
2.	Съблазняващо поведение (по отношение на възрастни), парадира странно, необяснимо поведение или сексуализирано съзнание;
3.	Внезапно отказва да се облече за предмета по физкултура или да участва във физически упражнения.
4.	Ниско самочувствие, липса на увереност;
5.	Лоши взаимоотношения с връстниците;
6.	Разстройства на хранителното поведение, внезапна промяна на апетита;
7.	Рязка промяна в телесното тегло;
8.	Самонараняване и опити за самоубийство;
9.	Отбягване на физически контакт;
10.	Хистерично поведение – висока раздразнителност, неадекватни емоции, силни емоционални реакции до хистерични припадъци;
11.	Сексуални теми в детското творчество – рисунки, текстове и др.;
12.	Опити за допир до гениталиите на възрастни, деца или животни;
13.	Натрапливост за замърсеност – често и безпричинно миене и къпани или пък обратно – отбягване на банята;
14.	Повишена тревожност, проявяваща се от определени хора, места или събития;
15.	Злоупотреба с други деца като се използва принуда, заплахи, подкуп или манипулации;
16.	Нарушения на съня, споменава, за кошмари;
17.	Внезапно настъпили затруднения в училище;
18.	Внезапна поява на поведенчески проблеми;
19.	Фокусиране върху сексуални теми, при ограничаване на други интереси и дейности;
20.	Злоупотреба с алкохол и/или наркотици;
21.	Сексуално предизвикателно облекло;
22.	Необичайна липса на проява на емоции;
23.	« Избяга » от къщи
24.	Спомене сексуално малтретиране от някой родител или възрастен, който се грижи за него

Вероятността за телесно малтретиране /всички форми/ следва да се заключи, когато някой **родител или възрастен, който се грижи за детето:**

- Използва строги **телесни наказания** върху детето.

- Препоръчва на учителите или на лицата, които се грижат за него, да използват строги телесни наказания/, за да стане дисциплинирано, когато е непослушно.
- Отказва да приеме, съществуването на проблеми и обвинява детето, за проблемите в къщи и в училището.
- Описва детето като «лошо», или го характеризира отрицателно / недостойно и в тежест/.
- Постоянно обвинява, подценява или порицава детето .
- Не показва заинтересуваност и отказва да приеме помощ за проблемите на детето.
- Има претенции към детето за определено физическо, телесно и учебно ниво, което детето не може да постигне.
- Използва детето единствено, за да задоволява емоционалните му нужди
- Същият е бил малтретиран като дете.
- Дава противоречиви, не убедителни обяснения или никакви обяснения за някоя травма на детето
- Открито се отрича (отхвърля) от детето.

Вероятността за изоставяне следва, **когато родителят или лицето полагащо грижи за детето:**

- Явно проявява безразличие за детето.
- Проявява пасивност и депресия.
- Поведението му е непривично или странно и необяснимо.
- Употребява алкохол или други вещества (наркотици).

Вероятността за сексуално малтретиране, следва и **когато родителят или друг възрастен ,който се грижи за детето:**

- е прекалено покровителстващ за детето и ограничава прекалено много контакта на детето с други деца, и особено от другия пол.
- е тайнствен (мистериозен) / крие се и е изолиран.
- Ревнува и контролира другите членове на семейството.

Родителят и детето:

- *Рядко се докосват* или гледат един другиму.
- Считат, че отношенията им са напълно отрицателни.
- Декларират, че не си симпатизират взаимно.

Никое от горните белези не доказва, че в едно семейство има случай на насилие над дете. Всеки от тях може да бъде забелязан в някой момент в някое дете или в родител. Когато обаче тези белези, се явяват повторно или в съчетание следва да подсказват, че трябва да се обърне по-голямо внимание на ситуацията

2. Протокол за вътрешна реакция при съмнение за насилие

(може да се адаптира за училище, детска градина, социална услуга, медицинско заведение и др.)

Какво трябва да направи специалист (напр. учител, лекар, психолог, социален работник), когато има СЪМНЕНИЕ за насилие, но още няма доказателства или потвърден сигнал?

Цел:

Да се осигури ранен отговор и координация, без да се нарушават правата на детето и без да се поставя специалистът в правна или етична несигурност

Етапи на действие при съмнение²:

1. Разпознаване на тревожни индикатори

Отговорен: Всеки специалист, работещ с деца

² Описаните етапи трябва да се случат в много кратък период от време – в рамките на 1-2 дни при възможност.

- Поведенчески, емоционални или физически сигнали
- Изказвания на детето („това е нашата тайна“, „аз съм лош“ и др.)
- Промяна в поведението без видима причина

Действие:

- ◆ Специалистът **записва наблюденията си обективно и без интерпретация**, в защитена форма (бележник, електронен запис, формуляр).
- ◆ **Не провежда разпит или разследване.** Само подкрепа и слушане.

2. Вътрешна консултация с отговорно лице в институцията

Отговорен: Специалистът + психолог/педагогически съветник/директор (в училище); началник на отделение (в болница); отговорен координатор (в социална услуга)

Действие:

- ◆ Провежда се **вътрешна консултация** – цел: преценка дали има основание за притеснение.
- ◆ При необходимост – включване на училищния психолог или медицинско лице за допълнителна оценка.

3. Колегиална оценка на риска

Отговорен: Вътрешен екип от 2+ специалисти (напр. учител + психолог)

Действие:

- ◆ **Неофициална „втора проверка“** на наблюденията – цел: ограничаване на субективността
- ◆ Използване на **контролен списък от индикатори за риск** (ако има наличен институционален протокол)
- ◆ Ако има **повече от 2 индикатора**, преминаване към следваща стъпка

4. Уведомяване на родител/настойник (в някои случаи)

Само ако:

- няма риск за самото дете при уведомяване (напр. ако родителят не е евентуален извършител)
- уведомяването няма да влоши ситуацията

Действие:

- ◆ Партньорски разговор с родителя – цел: изясняване на контекста, реакция
- ◆ Води се запис от срещата
- ◆ Ако реакцията е агресивна, отричаща или избягваща, преминаване към уведомяване на институции

5. Подаване на сигнал при обосновано съмнение

Ако след горните стъпки **има достатъчно основания** за обосновано съмнение:

Действие:

- ◆ Подаване на официален сигнал до:
 - ОЗД
 - Полиция (ако има данни за престъпление)
 - Уведомяване на РУО (за училищата)

При подаване на сигнала може отново да се направи съвместна преценка на риска – при въпроси за изясняване на информацията и допълнителна информация, за да се пристъпи формални действия според законовите процедури.

Принципи, които да се спазват през целия процес:

- **Презумпция за защита на детето** – дори при съмнение
- **Документация на всичко** – без интерпретации
- **Минимална намеса** – не се събират доказателства, а само наблюдения
- **Координация, а не индивидуална реакция**
- **Конфиденциалност**

Пътна карта за действие при съмнение за насилие над дете

1 Разпознаване на тревожни индикатори

- 👤 Отговорен: Всеки специалист, работещ с деца
- ♦ Поведенчески, емоционални или физически признаци
- ♦ Изказвания на детето („нашата тайна“, „аз съм лош“)
 - ♦ Необяснима промяна в поведението
- 📄 Запиши наблюденията обективно, без тълкувания.
Не разпитвай детето.

2 Вътрешна консултация в институцията

- 👥 Отговорен: Специалист + психолог/директор/координатор
 - ♦ Проведи вътрешна консултация – има ли основание за притеснение?
 - ♦ Включи училищен психолог или медицинско лице при нужда.
- 🎯 Цел: Преценка за наличие на реален риск.

3 Колегиална оценка на риска

- 👥 Отговорен: Екип от двама или повече специалисти
 - ♦ Неофициална втора проверка на наблюденията
 - ♦ Използвай контролен списък от индикатори за риск
- ♦ Ако има ≥ 2 индикатора – премини към следващата стъпка
- 🎯 Цел: Ограничаване на субективността.

4 Уведомяване на родител/настойник (само при безопасност)

- 👤 Само ако:
 - Родителят не е възможен извършител
 - Уведомяването няма да застраши детето
- ♦ Проведи партньорски разговор с родителя
 - ♦ Направи запис от срещата
- ♦ Ако реакцията е агресивна или отричаща – премини към институции

5 Подаване на сигнал при обосновано съмнение

- 📄 Отговорен: Вътрешен екип / директор
 - ♦ Подай официален сигнал до:
 - Отдел „Закрила на детето“ (ОЗД)
 - Полиция (ако има данни за престъпление)
 - РУО (за училища)
- ♦ При нужда – съвместна преценка на риска с институциите.

Принципи през целия процес

- ✅ Презумпция за защита на детето – дори при съмнение
- ✅ Документирай всичко обективно – без интерпретации
- ✅ Минимална намеса – не събирай доказателства
- ✅ Координация, а не индивидуална реакция
- ✅ Конфиденциалност

3. Къде да сигнализираме за насилие над дете³?

Ако имате съмнение, че дете е жертва на насилие, носите моралната и гражданската отговорност да подадете сигнал до отдел „Закрила на детето“, Държавната агенция за закрила на детето или МВР! Според Закона на закрила на детето, всеки гражданин има задължение да помогне на детето да приключи тормоза към него и да получи адекватна подкрепа от специалисти, за да започне процеса по възстановяването от травмата, която насилието му е нанесла. Не е необходимо лицето, подаващо сигнала за дете в риск или сигнал за насилие над дете, да е представител на институцията. Може да е познат, съсед или случаен свидетел. При телефонното обаждане анонимността може да бъде запазена.

Сигнали за деца в риск или жертви на насилие може да се подават електронно или на следните телефонни номера в страната:

Институция	Телефонен номер
Национална телефонна линия за деца	тел. 116 111 и на тел. 112
Държавна агенция за закрила на детето	тел. + 359 2 9339011; факс + 359 2 9802415; email: stopec@stapc.government.bg
Зона ЗаКрила София, покрива областта -	0876692280, телефонът е 24/7
Зона ЗаКрила Монтана, покрива областта -	0897011347, телефонът е 24/7
Зона ЗаКрила Шумен, покрива и областта -	0893361104, телефонът е 24/7
Телефон на горещата телефонна линия за пострадали от насилие	+ 359 2 9817686 - на цената на градски разговор или 0800 18676 - безплатен. Линията работи от 9 до 21.00 ч. Първият телефон на линията е достъпен и за хора извън страната.
Национално централно бюро – Интерпол:	тел. + 359 2 9824351. Сигналите се подават в случай на престъпления от международен мащаб чрез Интернет и секс туризъм.
Местни Районни полицейски управления	
Местни Отдели за закрила на детето към Агенцията за социално подпомагане.	
Общо европейски номер за спешни обаждания	112

Източници:

4. Закон за закрила на детето (ЗЗД), България
Практически насоки на ДАЗД и УНИЦЕФ
5. Модели на мултидисциплинарна работа в ЕС
6. Съществуващи протоколи на МОН, МТСП и НПО сектора (Център Надя, ПУЛС, Асоциация Анимус и др.)

³ Информацията е от уебсайта на УНИЦЕФ – България - <https://www.unicef.org/bulgaria/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D0%B4-%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B0>